OKUR YAZAR

KİTAP KÜLTÜRÜ DERGİSİ

yıl 13 / sayı 25
yaz 2016 / ücretsiz

MAHMUD EROL KILIÇ
15 Temmuz 2016'da Türkiye'de neler oldu?

BAHADIR YENİŞEHİRLİOĞLU
Direnmek ve dik durmak

HEKİMOĞLU İSMAİL
Cumhurbaşkanına mektup

EROL GÖKA
Tramva

özel sayı

15 TEMMUZ FETÖ DARBE GİRİŞİMİ VE HALKIN DESTANI

CEMİL KOÇAK
ABD'nın onayı olmadan darbe yapılamaz

AHMED GÜNBAY YILDIZ
Yaşamak hepimize lazım

NURULLAH GENÇ
Anadolu gül bahçesi olacaktır

SAİT KÖŞK
Yıl iki bin on altı aylardan temmuz

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

31 Mart Vakası ve II. Abdülhamid

NECMETTİN ALKAN

15 Temmuz gecesi yaşadıklarımız bizi tarihe farklı bir gözle bakmaya itti. Abdülhamid Han'a karşı gerçekleştirilen ayaklanmanın seyri ile ilgili yaşananları aktarıyoruz.

Ayaklanma, Taşkışla'daki Dördüncü Avcı Taburu askerlerinin subaylarından bazılarını ağaçlara bağlayarak, bazılarını ise hapsederek, 13 Nisan'da takriben saat 02.45'te kışlalarını terk etmesiyle başlamıştır.

Taşkışla'da bulunan ve o tarihlerde Jön Türk Hareketi'ne mensup zâbitlerden Mustafa Turan, 31 Mart Hâdisesi'nin İttihâd ve Terakki Cemiyeti tarafından çıkartıldığını belirterek, kışlada şahit olduğunu iddia ettiği ilgili bir gelişmeyi şu şekilde anlatmaktadır: "İsyanın başladığı günün sabahı kışlanın üst nizamiye kapısında nöbetçi borazancı bölüklerin acilen toplanması için boru çalmıştı. Ardından borazancının bu kez 'paşa geldi' borusunu çalması üzerine, 'selam dur' komutu verilmişti. Maiyetindekilerle avluya giren paşa, gerekli tekmil ve girişgâhın ardından padişahın bir fermanını okumuştu. Fermanda, Balkanlar'daki gelişmelerin devleti tehdit eder bir boyut kazandığı; padişahın evlatlarının vatanın bekçileri olduğu; düşmanları daha iyi görmeleri için padişahın onlardan yeni başlık giymelerini istediği, bu konuda Şeyhülislâm'dan fetva alındığı ve ululemre itaatin vacip olduğu bildirilmekteydi. Fermanı okuyan paşa ardından bir paketten siperli yeni bir başlık çıkarmış ve fesini alarak yerine bunu giymişti. Ardından askerler mızıka eşliğinde paşanın önünden geçtikten sonra herkes dağılmıştı.

Bu olayı anlatan Turan, devamında bunun aslında İttihâd ve Terakki Cemiyeti'ne mensup bazı zevâtın hazırladığı bir tertip olduğunu iddia etmektedir. Fermanı okuyan

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

Ayasofya Meydanı'na toplanan isyancıların sayıları ciddi bir rakama ulaşmış, bu sırada sair kesimlerden destek bulmuşlardı. Bunun üzerine Abdülhamid Han, hazırlanan tezkerenin âsi askerlere okunması için Mabeyn Başkâtibi Ali Cevad Bey'i Ayasofya Meydanı'na göndermişti.

yazar **NECMETTİN ALKAN**
sayfa sayısı **400**

paşa ve maiyetindeki zâbitler sahte üniforma giymiş, isyanı hazırlayan cemiyetin mühim şahsiyetlerinden Bahaeddin Şakir Bey, Midhat Şükrü ve Ömer Naci Bey imiş. Ferman ise bu amaç için hazırlanmış sahte bir belgeymiş. Bundaki amaç ise şapkayı giymeye zorlayıp askerlerin dinî tepkilerini uyandırarak onları isyana kışkırtmakmış. Taşkışla'dan ayrılan bu subaylar, daha sonra Beyoğlu Topçu Kışlası'na gitmişler ve aynı şeyleri orada da yapmışlar. Bu iki kışlayı terk ederken çavuş kılığında casusları kışlada bırakmışlar. Nitekim bunlardan biri olan Ömer Naci Bey, kışla avlusunda bir istihkâm arabasının üzerine çıkarak şu konuşmayı yapmış:

"Asker kardeşler, geliniz toplanınız, sizlere diyeceklerim var, sizler Müslüman değil misiniz? Şapka giymek ne demek? Dini mübini İslâm'ın evlâtlarını düpedüz gâvur yapacaklar, ne duruyorsunuz? Bütün ecdadımız bu uğurda kanlarını canlarını verdiler. Müslümanlık elden gidiyor, dönüp avcı askerlerine, sizlere söylüyorum, gâvur olmak için mi hürriyeti yaptı-

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

Zâbit İlyas Efendi, bu yaptıklarının doğru olmadığını ve geri dönmeleri gerektiğini söyleyerek bunlara engel olmak istemiş, ancak âsi askerler tarafından katledilmişti.

nız, sizin vazifeniz hem hürriyeti hem de dinimiz olan Müslümanlığı muhafaza etmek değil mi?"

Turan, devamında Ömer Naci Bey'in konuşması sırasında aralara karışan bazı çavuşların, "Ne duruyorsunuz haydi hep beraber Mebûsan Meclisi'ne gidelim, derdimizi anlatalım," şeklindeki kışkırtmalarıyla askerde bir kıpırdama meydana geldiğini söylemektedir. Bu şekilde isyan eden askerler zâbitlerini koğuşlara hapsederek isyanı başlatmışlardır. Beyoğlu Topçu Kışlası'nda benzer şekilde askerler ayaklandırılmışlardır. Mustafa Turan'ın bu anlattıkları 31 Mart Vak'ası'nın genel kurgusuna ters ve abartılı gibi görünse de, bunun bir iddia olarak gündeme getirilebileceğini düşünüyoruz.

İsyanı başlatarak yürüyüşe geçen Dördüncü Avcı Taburu askerlerine daha sonraları, Yıldız'daki 5., 6. ve 7. Nizâmiye ve Beyoğlu Topçu Alayları'na mensup askerler de katılmışlardır. Ellerinde ise beyaz, kırmızı ve yeşil bayraklar taşıyarak "Padişahım çok yaşa!" ve "Şeriat isteriz!" nidalarıyla hareket eden askerler, Dolmabahçe üzerinden Ayasofya Meydanı istikametine doğru yürüyüşe geçmişlerdi.

Eminönü'ne doğru yürüyüşe devam eden askerlerin önünde 7. Alay'ın Bando Takımı "Ey gaziler yol gördü garip sineme" marşını çalıyordu. Tophane'ye gelindiğinde buradaki askerler de kafileye dâhil olmuşlardı. Galata Köprüsü'nden Eminönü'ne geçerken kendilerini karşılayan Zâbit İlyas Efendi, bu yaptıklarının doğru olmadığını ve geri dönmeleri gerektiğini söyleyerek bunlara engel olmak istemiş, ancak âsi askerler tarafından katledilmişti. İlyas Efendi'nin âsiler tarafından katledilmesiyle alakalı ilginç bir teferruatı *İkdam* gazetesi vermektedir. *İkdam*'ın haberine göre, İlyas Efendi'nin âsilere yaptığı konuşmayı kesen iki askerin; "Zâbit Efendi, siz yanlış söylüyorsunuz. Bizim maksadımız Kanun-ı Esasi dairesinde şeriatın tatbikidir", demeleri üzerine İlyas Efendi silahını çıkarıp askerlere ateş etmişti. Çıkan kurşunlardan bir asker, bir de hamalın vurulması üzerine sinirlenen askerler, İlyas Efendi'ye ateş ederek onu öldürmüşlerdi.

Buradan Yeni Camii önüne gelen âsi askerleri caminin merdivenlerinde karşılayan beyaz sarıklı softaların, "Müslümanlık elden gidemez, askerlerimize şapka giydirip gâvur yapacaklarmış ha! Şeriat isteriz," diye bağırdıklarını anlatan Turan, "şeriatın ilk avazesi burada işitildi" iddiasına da yer vermektedir. Askerlere karışan bu hocalar ve halk, tekbir ve bando seslerinin birbirine karıştığı bir gürültü ortamında Ayasofya'ya ilerlemişlerdi.

(...) Bu arada isyandan dolayı Paris'te yaşayan ve tepkilerini göstermek isteyen 150'ye yakın Türk öğrenci, 21 Nisan'da Jön Türkler'i destekleyen bir gösteri düzenlemişti. Aynı grup, bu kez akşamleyin Sultan II. Abdülhamid aleyhinde sloganlar atarak yürüyüş yapmışlardı; fakat polis, gruba müdahalede bulunarak göstericileri dağıtmıştı.

(...) Âsi askerlerin sayıları hakkındaki rivayetler çok farklıdır. Abdurrahman Şeref Efendi'nin belirttiğine göre isyanın başlangıcında Ayasofya Meydanı'nda 2.000 civarında âsi varken, ilerleyen saatlerde askerlerle birlikte ahalinin de katılmasıyla bu sayı 15.000'e ulaşmıştı. İsmail Kemâl Bey, meydana toplanan asker sayısının 25.000'e kadar vardığını iddia etmektedir. İrtem'in yazdığına göre, sivillerin de katılmasıyla Ayasofya Meydanı'nda toplananların sayısı on bine çıkmıştı. *Frankfurter Zeitung* muhabirine göre ise, etraftaki halkın da bunlara katılmasıyla meydandaki göstericilerin sayısı 100.000'e ulaşmıştı. Bunlardan takriben 4.000'i âsi askerlerden oluşmaktaydı.

(...) Sarayın bu isyandan haberdar edilmesi ise saat 6.45'te Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'dan gelen telgraf vasıtasıyla olmuştur. Mabeyn Başkâtibi Ali Cevad Bey, bu telgrafı "hemen" Sultan II. Abdülhamid'e takdim etmişti. Bu haber üzerine II. Abdülhamid, "pek ziyade merak ve telaş" göstermiş; derhal gerekli tedbirlerin Bâb-ı Âlî tarafından alınmasını istemişti. Ayrıca Meclis-i Mebûsan dairesinde bulunan Şeyhülislâm Ziyaeddin Efendi'ye haber gönderilerek kendisinin âsi askerlere nasihat etmesi için telgraf çekilmişti.

Sultan II. Abdülhamid, hazırlanan tezkerenin âsi askerlere okunması için Mabeyn Başkâtibi Ali Cevad Bey'i Ayasofya Meydanı'na göndermişti. *Frankfurter Zeitung*'un muhabirine göre Ali Cevad Bey saat 6.30'da meydana ulaşmıştı. Saraya gelen mebûslarla birlikte olay mahalline gelen Ali Cevad Bey, buradaki Şeyhülislâm'ı da alarak askerlere bu tezkereyi okumuş ve hitap etmişti. Bu tezkirede özetle hükümetin istifa ettiği, yeni bir hükümetin kurulacağı; isyan eden askerlerin padişah tarafından affedildiği; devletin İslâm devleti olduğu ve kıyamet gününe kadar geçerli olan şeraitin bundan böyle her tarafta geçerli olması için "bir kat daha dikkat ve itina" gösterileceği gibi hususlara yer verilmişti.

Bu tezkerenin okunmasından mutmain olmayan askerler, Ali Cevad Bey'in bir de meydan da konuşma

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

yapmasını istemişlerdi. Bu isteği kırmayan Ali Cevad Bey, şu konuşmayı yapmıştı: "Evlâtlarım, siz ne istiyorsunuz? Şeriat mı? Bu nasıl lâkırdı... Şeriat-ı Muhammediyye hamdolsun bakidir ve daimidir. Şeriatımız Şeriat-ı Muhammediyyedir. Padişahımız Halife-i Resulullahnır ve devletimiz de devlet-i islâmiyedir. Şeriata ne oldu ki, şeriat isteriz diyorsunuz. Yine tekrar ederim, bu nasıl lâkırdıdır? Şeriata kimse dokunmadı ve dokunamaz. Bir de kimden şeriat istiyorsunuz? Bize bu şeriatı ihsan eden Allah'tır. Bunun hâfızı yani bekçisi Allah'tır. Zira Kuran-ı Kerim'de böyle buyrulmuştur. Birtakım cahilâne sözlerin aslı faslı yoktur. Bunlara kulak vermeyin, Padişahımız Halife-i resul-üllah efendimiz hazretleri bilmiyerek vaki olan hatalarınızı afv eyledi. Artık haydi kışlalarınıza gidin, rahat edin oğullarım." Bu şekilde saray, âsi askerleri yatıştırmayı denemişti.

Sultan II. Abdülhamid'in son Cuma Selamlığı 23 Nisan'da gerçekleşmiştir. Katılımın normal olduğu Selamlık'ta herhangi bir olay vuk'u bulmamıştır. Selamlığı ilginç kılan durum ise bunun Hareket Ordusu'nun İstanbul üzerine yaptığı askerî seferin başlamasıyla aynı güne denk gelmesiydi.

Bu Cuma Selamlığı merasiminde Sultan II. Abdülhamid törene iştirak eden zâbitlere bir konuşma yapmıştır. (...) Bu konuşmada II. Abdülhamid, Hareket Ordusu'nun Yeşilköy'e geldiğini belirterek, 31 Mart Hâdisesi'nin fitilini ateşleyen Taşkışla'da okunan o sözde fermanın kendisine ait olmadığını vurgulamıştı. Devamında ise padişah, hâdisenin, "Bazı düşmanlar tarafından tertip edilmiş maksatlı bir siyaset olduğunu tahkik ettirdim. Milletime karşı benim zinhar böyle bir fermanım yoktur, olamaz. Sizleri aldatmışlar, kötü emelleri için teşvik ve tahrik etmişler, bu gibi teşvikata katiyen inanmasınlar, kışlalarında sakin olsunlar, olmaya ki 31 Mart'ta olduğu gibi silah istimaline kalkışmasınlar," demiştir.

Hareket Ordusu İstanbul'a girdikten sonra Sultan II. Abdülhamid ile Sadrazam Tevfik Paşa arasında geçen ilginç bir konuşmanın bizzat Tevfik Paşa tarafından kendisine nakledildiğini dile getiren İnal şunları yazmaktadır: "'Madem ki beni istemiyorlar, saltanatı biraderime ferağ ederim, devleti o idare etsün. Fekat, bir komisyon mu, meclis mi ne derseniz deyiniz, teşkil olunub benim bu vak'ada medhalim olub olmadığını meydana koymalıdır.' Sadr-ı âzam padişahın bu sözünü Âyan Reisi Said Paşa'ya söyledikde, 'bir meclis teşkil olunub muhakeme edilir de medhali tebeyyün ederse -Kanun-i Esasi ahkâmca- padişah, mukaddes ve gayrı mes'uldür, nasıl mücazat olunur? Tebri'e ederse sonra bizim halü mevkimiz ne olur?'" demiştir.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi, Sultan II. Abdülhamid isyan karşısında üzerine düşen sorumluluğu o günkü şartlarda yerine getirmiştir. Bundan fazlasını yapamazdı; şayet yapsaydı, meşrûtî yönetimde hükümetin alanına girmiş ve ona müdahale etmiş olacaktı. O zaman da hakkında çok daha farklı iddialar ve yorumlar gündeme getirilecekti.

II. Abdülhamid, 31 Mart isyanı karşısında sorumluluğunu elinden geldiğince yerine getirmiştir.

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ